

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ
ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

A1 TÜRK DİLİ VE YAZINI DERSİ
UZUN TEZİ

“DEĞİŞİMİN YARATTIĞI BUNALIMLI KİMLİKLER”

Kılavuz Öğretmen: Havva Reyhan

Öğrencinin Adı: Gözde Duru

Öğrencinin Soyadı: Aksoy

Diploma Numarası: D11290020

Ödevin Sözcük Sayısı: 3986

Araştırma Sorusu: Halide Edip Adıvar'ın *Handan* adlı yapıtı ile Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Kiralık Konak* adlı yapıtındaki odak figürlerin kimlik değişimlerinin nedenleri ve sonuçları nelerdir?

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Diploma Programı A1 dersi kapsamında uzun tez olarak yazılan bu ödevde, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Kiralık Konak* ve Halide Edip Adıvar'ın *Handan* adlı yapıtlarında odak figürler Seniha ve Handan'ın kimlik bunalımlarının nedenleri ve sonuçları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Giriş bölümünde yapıtların içeriği hakkında genel bilgiler verilirken, yapıtların ortaya konduğu dönemlerin tarihsel ve sosyal gerçeklikleri ve bu gerçekliklerin yapıtlara yansımaları hakkında değerlendirme yapılmış, gelişme bölümünde dört başlık altında odak kadın figürlerin kimlik bunalımları neden-sonuç bağlamında, benzerlikleri ve farklılıkları açısından karşılaştırılmıştır. Sonuç bölümünde ise konunun temelleri üzerinden hareketle figürlerin kimlik bunalımları hakkında genel bir kanıya ulaşılmaya çalışılmıştır.

Bu tezin sonunda, iki kadın figürün deneyimledikleri duygusal ilişkilerin kimlik bunalımlarındaki en büyük etken olduğu anlaşılmıştır. Farklı kişiliklere sahip ama benzer olaylar yaşayan bu iki kadın figür, kalburüstü ailelerin çocukları olarak Batı kültürünü tanıyarak yetiştirilmiştir. Maddî anlamda rahat yaşantıları ve Avrupa tarzı bir eğitim almaları başlangıçta Seniha ve Handan'ı; kendi memleketlerinin realitesi konusundaki farkındalıkları bağlamında ayırmıştır. Seniha, dönemin acı gerçekliklerini tam olarak tanıyamamış bir kişilik olarak kendini hiçbir yere ait hissedemezken, Handan memleket için canı yanan ve bir ülkü belirleme gayretinde olan bir insandır. Ancak Seniha “para kaynağı bulma”, Handan ise “gerçek aşkı bulamama” sıkıntısı yaşamış ve her ikisi de benzer bir sonuca ulaşmışlardır: Mutsuz, umutsuz ve canlılığını yitirmiş bir yaşam. İki figür de birçok insanın çektiği zorluklara uzakta kalmış, yalnız kendi dertleri içinde boğulmuş ve hiçbir zaman tam olarak mutlu olduklarını duyumsayamamışlardır. Bununla birlikte Seniha ve Handan'ın geçirdikleri kimlik bunalımının birbirinden ayrılan sonuçları da olmuştur; Seniha'nın yozlaşmış kimliği daha da bozulmuş, onu hiçbir zaman doyuma ulaşamayacağı ve sürekli olarak arayış içinde mutsuz bir hayata sürüklemiş; Handan'ın durumu ise ölümle sonuçlanmıştır.

Kelime sayısı: 266

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	4
2. KİMLİK BUNALIMINI OLUŞTURAN ETKENLER	6
2.1 Bireyin Yaşadığı Duygusal İlişkiler.....	7
2.2 Çevresel ve Toplumsal Nedenlerden Kaynaklanan Değişimler	11
2.3 Bireyin Eğitim Durumuna Yönelik Nedenler	16
2.4 Bireyin Ekonomik Durumuna Yönelik Nedenler	17
3. SONUÇ	20
4. KAYNAKÇA	22

Araştırma Konusu: Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Kiralık Konak" adlı yapıtı ile Halide Edip Adivar'ın *Handan* adlı yapıtındaki odak figürlerin (Seniha ve Handan) kimlik bunalımlarının neden-sonuç bağlamında karşılaştırmalı incelenmesi

1. GİRİŞ

Varlık ile ruh arasındaki ayrışılığa ve kişinin kendi ile toplumsal normlar arasında yaşadığı çatışmaya işaret eden "kimlik bunalımı", bireyin özgür ruhu ve bağımsız bilinci ile toplumun ondan beklentilerinin dayatmasıyla çizilmiş olan kimlik arasında bocalaması anlamına gelir. Ergenlikle birlikte yaşanan çok boyutlu değişimlerin bireyin yaşamına etki etmeye başlamasıyla birey, kendisine çocukluğundan itibaren dayatılan değerler ile edinmek istediği yeni değerler arasında bir çatışma yaşar ve böylece meslekî, cinsel ve sosyal kimliğinin oluşturmaya, bulmaya çabalar. Bu bocalama süreci, herkeste aynı sonuçlanmayabilir ve kimileri için içe kapanarak sessizce verilerek atlatılabilen bu savaş, kimilerini büyük bir kimlik bunalımına ve kaotik bir yaşama sürükleyerek mutsuz bireyler yaratır.

Çocukken özdeşim kurduğu insanlardan farklılaşma veya toplumsal normları benimseyememe gibi pek çok etken dolayısıyla yaşadığı uzama uyum sağlayamayan genç bireyler, kimlik bunalımı yaşadığı sürece içgüdüsel duygularıyla toplumsal rolün yüklediği zorunluluklar arasında kalırlar ve özellikle yakın çevresi ile çatışma içine girerler. Kendini dinleme, ne istediğini sorgulama, nereye ait olduğunu bulmaya çalışma ve etrafındakiler tarafından hiçbir zaman anlaşılamayacağını düşünme gibi eğilimler içine giren birey için kendini ve etrafını sorgulama süreci başlar. Sürekli olarak –ve kimi zaman kendilerine bile itiraf edemeyecek kadar bilinçsizce- "Ben gerçekte kimim?", "Ben nasıl biri gibi davranıyorum?", "Buraya ait miyim?" ve "Nereye aitim?" gibi soruları kendine soran birey, özgürce yaşayabileceği ve kendi

beklentilerini karşılayabilecek bir toplumsal yapı arayışına koyulur. Çünkü eğer bunu yapmazsa, sağlıklı bir şekilde erişkinler dünyasına katılamayacak ve kendi varoluşunu gerçekleştiremeyecektir.

Kimlik bunalımı içinde her türlü değişimin peşinden koşarak nereye ait olduğunu bulmaya çalışan insan için “keşfetme” isteği “kaçış” eylemine dönmeye başlayınca birey, kendini ait hissetmediği ortamlarda bir süre sonra kendine yabancılaşmaya başlar. İşte bu kaçış süreci, tıpkı *Kıralık Konak* yapıtının odak figürü Seniha’da olduğu gibi duyarsız, duygusuz, umursamaz ve hayatı ciddiye almayan bir tavır yaratırken, *Handan* yapıtının odak figürü Handan gibi kendini amaçsız ve yaşam içinde sıkışmış hisseden bireylerde ise depresif, içe kapanmış ve bunalımlı bir boşvermişliğe neden olabilir.

Bireysel konuların dışına çıkılarak daha çok toplumsal konuların işlendiği Millî Edebiyat dönemine mensup olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Halide Edip Adivar’ın yapıtları *Kıralık Konak* ve *Handan*, gerek odak figürlerinin deneyimledikleri kimlik çatışmaları gerekse dönemin toplumsal yapısının ortaya konması bakımından benzerlikler gösterirler. Yapıtlarda ulusal mücadelenin yarattığı sıkıntılı durumlar, yoksulluk ve ölüm korkusu içinde bağımsızlık mücadelesi vermeye çalışılan bir toplumsal yapının yanında “aşk” temasının da yoğun olarak öne çıktığı bu dönemde, Seniha ve Handan’ın bu çalkantılı dönemde düştükleri “kimlik bunalımı” işlenmiştir.

İki kadın figürün de genç yaşlarda yaşadıkları olaylar, sağlıklı bir şekilde benlik geliştiremeyen Seniha ve Handan kimlik bunalımına girerler. Yaşadıkları duygusal ilişkiler, çevresel-toplumsal şartlar, eğitsel ve ekonomik durumlarla ilgili değişiklikler, iki figürü de kaçışa itmiş ve bu kaçış sürecinde benliğini doyuramayan figürler, çöküş sürecine girmişlerdir. Bununla

birlikte iki kadın figürün yaşadığı kimlik bunalımları farklı düzeylerde; Seniha, birey olmayı beceremeyen bir genç olduğundan bunalımı daha çok dürtüseldir. Bu nedenle ani tepkileri ve çıkışları vardır. Sinirli, saldırgan, nankör tutumları nedeniyle roman süresince ailesi ile çatışır. Handan ise kimlik bunalımını dışa vuramamış, bu nedenle ağır bir hastalık geçirmiştir.

Aynı edebiyat dönemine ait olan bu iki yapıtta aktarılan düşüncelerde, dönemin sosyal yapısını yansıtan gözlemler de yer alır. Seniha ve Handan figürlerinin büyüdüğü toplum yapısı, dönemin şartları, ailelerinin Batılı tarzda yaşamalarına bakıldığında farklı sonuçlara ulaşılsa da benzer nedenlerden kaynaklanan kimlik bunalımı yaşadıkları anlaşılır.

2. KİMLİK BUNALIMINI OLUŞTURAN ETKENLER

Birey için özgür bir yaşamı arzulamak kolay, her anlamda gereksinimlerinin karşılandığı özgür bir yaşamı elde etmek ve kimlik gelişimini sağlıklı bir biçimde tamamlamış mutlu bir birey olarak yaşamını sürdürebilmek ise zordur. Bireyin yaşadığı duygusal ilişkilerinde, yaşadığı uzamda, aldığı eğitimin niteliğinde, kendisinin ve ailesinin ekonomik durumunda, çevresel ve toplumsal yapısında karşılaştığı değişimler, eğer kişi arzuladığı yaşama kavuşamazsa kişiyi hem moral hem de tıbbî desteğe ihtiyaç duyabileceği kadar ciddi boyutta bir kimlik karmaşasına düşürebilir. Bu karmaşadan kurtulmak ve kendi mutluluğunu bulmak isteyen bireyler birden fazla kimliğe bürünmek, mutlu olabilecekleri yeni yerler ya da uğraşlar keşfetmek, içe kapanmak, kaçmak veya yaşama kendini kapatmak gibi farklı tepkiler verebilirler. Çalışmada ele alınan Seniha ve Handan, bunalımlarının nedenleri ve sonuçları açısından hem benzerlik hem de farklılıklar taşımaktadırlar.

2.1 Bireyin Yaşadığı Duygusal İlişkiler

Gençlik döneminde kimlik bunalımı birtakım nedenlerle açığa çıkabilir. Benlik kavramının zaten pek oturmadığı bir dönem olan gençlikte birey; duygusal paylaşım, din, uyruk, iş, tavır ve yer değiştirmelerini sık yapmaya eğilimlidir. Kimisi kimlik arayışı sürecini sessiz kimisi bir hayli dışa vurarak yaşar; fakat birey varoluşunu gerçekleştiremez ve yaşadığı topluma uyum sağlayamazsa bu kimlik arayışı sürecinden, yozlaşmış veya tamamen değişmiş biri olarak çıkmak olasılığı çok yüksektir.

Bireylerin kimlik arayışları sırasında çözüme ulaşmaya çalıştıkları duraklardan biri “aşk”tır. *Kiralık Konak* adlı yapıttaki Seniha ile *Handan* adlı yapıttaki Handan, yaşamları boyunca birtakım kişilerle farklı boyutlarda duygusal ilişkiler yaşamışlardır. Aralarında ilk olarak görülen benzerlik, iki kadın figürün de bu ilişkiler sonucunda başka etkenlerle de birleşerek ciddi bir kimlik bunalımı geçirmeleridir. Aşka bakış açıları da farklılık gösteren bu iki figürün deneyimledikleri duygusal ilişkiler ve bu ilişkilerdeki erkek figürlerin (de) sağlıklı bir ruh yapısına sahip olmaması, Seniha ve Handan’ın kurgu boyunca geçirdikleri kimlik bunalımında en büyük etken olmuştur.

Kiralık Konak adlı yapıtın odak figürü olan Seniha’nın duygusal anlamda ilk yakınlaşmasını yaşadığı kişinin Faik olması, onun aşk kavramına bakış açısını oluşturmuş, fakat bu aşk algısı olumlu yönde biçimlenememiştir. Çünkü Faik, hayatını duygusal boyutlardansa maddiyatı öne çıkararak yaşamayı tercih eden, birtakım ahlakî duygularını çoktan geri plana almış, alışmış olduğu burjuva hayatın ona tanıdığı olanaklar dolayısıyla kendisini gamsızca içki ve kumar gibi kötü alışkanlıkların zevkine kaptırmış bir çapkındır. Bu da Seniha’nın; aşkı, mutluluk veren ve onu yaşama bağlayan bir duygudan çok, kendini kanıtlama ve sevdirme derdine düştüğü zorlu bir yarış olarak görmesine neden olmuştur:

“Bütün aşk ve macera oyunlarını Faik Bey’le kendi arasında geçen bu için için yapılan münakaşada öğrendi ve ne vakit ki Faik Bey’in harekâtında lakaydiye benzer bir değişiklik sezmeye başladı, o zaman bu oyunda muvaffak olmak için ne kadar çok maharete, ne kadar çok idmana muhtaç olduğunu hissetti. Kendi kendine aylarca: ‘Beni çok acemi buldu, mutlaka beni çok acemi buldu!’ dedi.” (Karaosmanoğlu, 44.)

Seniha’nın, Faik’in birçok gönül ilişkisi arasında ve para için zengin bir kadınla evlenme isteği karşısında, kendisini sürekli beğendirmeye çabasında hissetmesi, onun aşkı, gönülden sevmek yerine bir şekilde kendini kanıtlamaktan ibaret olan ve idmanla kazanılan bir olgu olduğunu düşündürmüştür.

Geçirdiği sinir buhranlarından dolayı, hekimlerce önerilen hava değişikliği için gittiği Büyükkada’da Faik’in o kadar kısa bir süre içinde *“Seniha’yı sesine varıncaya dek değiştiren”* (Karaosmanoğlu, 67) kişi olması, Seniha’nın yapıt sonundaki kimlik bunalımının önemli nedenlerinin birinin Faik olduğunun göstergesidir. Aslında Seniha ve Faik arasında çocukluklarından beri inkâr edilemeyecek bir bağ vardır ve birbirlerinden etkilenmektedirler, fakat hiçbir zaman evlenemeyeceklerdir; çünkü ikisi için de lüks içinde bir yaşam, sıradan bir aşktan çok daha önce gelmektedir. O nedenle sürekli çalışmadıkları ve aileden gelen hazır birikimden yedikleri için para kaybetmekte olan bu iki kişi için öncelikli olan, sıradan bir aşk yerine yaşam kalitelerini devam ettirebilecekleri bir para kaynağı bulabilmektir. Bunun dışında Seniha’nın havai ve şuh kişiliği ile Faik’in kadınlara aşırı düşkün olması, bu iki insanı hiçbir zaman bir araya getiremeyecektir. Sonuç olarak Seniha ve Faik’in aşkları hep sahte olmuştur. Bu nedenle, hayallerinde büyüttüğü adamı, bir gün kumar borcu için para istemeye geldiğinde gömlek yakasındaki kirle görmesi gibi küçük bir ayrıntı bile Seniha’nın Faik’e olan ilgisini

kaybetmesine yetmiştir. Belki de Seniha yine kendini kandırmakta ve Faik'in kendisine uygun biri olmadığını söyleyen mantığına yenilmeyi tercih etmektedir.

Seniha'nın sadece ilgi düzeyinde kalan bu ilişkinin evlilikle nihayet bulmamasından dolayı ailesinin, özellikle de Naim Efendi'nin baskısı altında kalması, onun hem konağa olan nefretini arttırmış hem de içten içe kendini aşka kapamasına neden olmuştur. Tam bu dönemde Faik'in de güven vermeyen yaklaşımları Seniha'nın içinde eskiden beri olan Avrupa isteğini ateşlendirmiştir. Avrupa'ya kaçış ise Seniha'nın asıl olarak kimlik bunalımını yaşamasına zemin hazırlamıştır.

Handan adlı yapıtın odak figürü olan Handan da Seniha gibi duygusal ilişkilerden dolayı kimlik bunalımı yaşamıştır; fakat Handan'ın hayatında duygusal ilişki yaşadığı iki kişi olmuştur, bunlar Nazım ve Refik Cemal'dir. Bu iki figürle de geçirdiği süre içerisinde onları her ne kadar sevmiş olsa da, birtakım nedenlerden dolayı birlikte olamamaları Handan'ın bunalımının temelini oluşturmuş ve daha sonrasında da bunalımın depresif bir biçimde ilerleyerek hastalığa dönüşmesinde önemli rol oynamıştır.

İlk olarak ona her bakımdan öğretmenlik yapan Nazım'a karşı duyduğu hayranlığın aşka dönüşüp sonuçsuz kalması, ardından da Nazım'ın izdivaç isteğinin, sevgi yerine bir siyasi anlamlı bir amaç uğruna olması Handan'ın kimlik bunalımına neden olan olayların başındadır. Handan aşk dolu bir temel üzerinde yükselecek bir evlilik beklerken Nazım, kendisinin en büyük arzusunun Handan'ın da kendisi gibi memleketin selameti ve bağımsızlığı için uğraşmasını istediğini belirtmiştir:

“Nazım’ın hülyasını takdis ediyorum, yalnız bu hülya ruhumun bir tarafını, pek derin ve vasit bir tarafını çıplak bırakıyor. Neriman, ne olur gitmem diyeydi; ne olur, biraz, ne bileyim nazarıyla ruhumu ısıtayı, elleri ellerimi maksadını yaşatacak birer makine değil, Handan’ın zavallı, aciz kadın elleri diye elleri içinde tutaydı; biraz, biraz. Hiç olmazsa beni benim için sevdiğini söyleseydi!” (Adıvar, 82)

Hayalleri yıkılan ve kendisini memleket ülkelerine ulaşmakta araç olarak kullanılacak bir yoldaş gibi duyumsayan Handan’ı asıl olarak etkileyen, Nazım’la yaşadıklarından hemen sonra aslında duygusal boyutta bir his beslemediği Hüsnü Paşa’yla tanışması ve onunla evlenmeye bu yüzden sıcak bakmasından doğan sonuçtur. “ (...) Hüsnü Paşa’ya izâh edilmez bir muamma gibi bilmem ruhunun, mevcudiyetinin neresiyle ısınan Handan” (Adıvar, 84-85)’in kendisinin de kabul ettiği gibi “Nazım’ın bu münasebetsizliği Hüsnü Paşa ile evlenme” (Adıvar, 88)sine etki etmiştir. Hüsnü Paşa’nın Handan’ı bırakarak gitmesi, onu artık saklamadığı metresleriyle aldatması ve hem Handan’ı elinde tutmak isterken hem de onu kendinden itmesi gibi çelişkili tavırlarla dolu olması, Handan’ı geri dönülmez bir bunalıma sokmuştur: “ (...) artık kalbimdeki bu koyu yeisi, bu ebedî yorgunluğu hiçbir şey gidermeyecek, hatta sen bile gelsen, anladın mı?” (Adıvar, 138). Yaşadığı buhran ve sürüklendiği mutsuz evlilik sonucunda Handan’ın kimlik bunalımı, fiziksel olarak da görülebilecek hâle gelmiş, ağır bir hastalık geçirerek hafızasını kaybetmesine neden olmuştur.

Şımarık bir yapıya sahip olan Seniha’dan farklı olarak Handan’ın tatile çıkma gereksiniminin, yaşadığı alelade sinir buhranları yerine, geçirdiği menenjit yüzünden hafızasını tekrar kazanabilmesi için farklı bir ülkeye gitmek olması bu iki figür arasındaki hüznün farklılıklarının en büyük göstergesidir. Handan, Nazım’ın ölümünden ve Hüsnü Paşa’nın devamlı

metresleriyle zaman geçirmesinden sonra ağır bir depresyon, asap bozukluğu ve en sonunda da hastalık geçirmiştir.

İngiltere'ye gittiğinde, en yakını Neriman'ın kocası olan Refik Cemal'e karşı filizlenen aşkı ise onun asıl sonu olmuştur; çünkü çok iyi ve sevgi dolu bir evlilik yaşayan ve akrabalıklarının dışında çok sağlam bir dostluk bağı da olan Neriman'a karşı duyduğu suçluluk onu geri dönüşü olmayan bir yola sokacaktır. Neriman için "her şey" demek olan Handan ise artık tanınamayacak hâle gelmiştir: "*Temin ederim ki, Refik, ömrümde bu kadar büyük; harikulade büyük bir kudretle zebun bir ses, bir istirham duymadım. Handan bu dereceye gelmek için ne olmuş? Ne yapmışsın?*" (Adıvar, 225) Sonuç olarak üç farklı safhanın üst üste eklenmesiyle yaşadığı depresyonlar ve kimlik bunalımı, Handan'ı ölüme sürükleyecektir.

2.2 Çevresel Ve Toplumsal Nedenlerden Kaynaklanan Değişimler

Kimlik oluşturma süreci, çocukluk döneminden başlar. Özdeşim döneminde, babasına ve annesine benzemeye çalışan çocuk, anne ve babasını ya da kendisine en yakın gördüğü kişiyi taklit yoluyla rol model alır. Kişilik gelişimlerinin ilk eğitimini çevresindeki insanların birikimlerinden faydalanarak alan birey ergenlik döneminde geldiğinde artık varlığını kanıtlama çabası, etrafındakilerden farklı olduğunu kanıtlamak ya da pek çok konuda "en iyi" olanın kendisi olduğunu göstermek biçiminde kendini gösterir. Bu noktada kimi gençler, Seniha gibi, kendilerini kanıtlamak için ailesinin sahip olduğu her türlü olanağı kullanırken kimisi de Handan gibi ailesinin sahip olduğu şeyleri çok fazla önemsemeden kendi ayaklarının üstünde durmaya karar verip sıra dışı kararlar almayı seçer.

Seniha, ailesinin malvarlığının nimetlerinden –kendisi hiç üretip hiçbir katkıda bulunmamasına rağmen- sonuna kadar yararlanırken toplumun genel ahlâk kurallarını ve kültürel yapısını oluşturan özelliklerini küçümsemiştir. Handan ise, özellikle duygusal ilişkileri ve ülkenin durumu karşısındaki düşünceleriyle ilgili yaşadığı buhranlar karşısında yakın çevresinden moral destek bulamamıştır. Bu nedenle içine kapandığı bir kaçış sürecine girmiştir. Bu acı dolu süreç de bir sonraki adımında onu yanlış karar vermeye sürükleyecek ve Handan yanlış bir evlilik yapıp yurtdışına kaçarak mutluluğu başka yerlerde bulmaya çalışacaktır.

Seniha ve Handan'ın farklı nedenlerden Avrupa'ya gitmesi bunalımlarının ileriki evreye geçişlerinde rol oynamıştır. Seniha tükettiği mal varlığı nedeniyle Avrupa'da zengin koca arayışına girmiş, Handan ise Refik Cemal ile herkesten uzakta olmalarından dolayı ona karşı olan hislerini istemsiz olarak açığa vurmuştur. İki figür de bu gidişleriyle ve gittiklerinde gerçekleştirdikleri eylemlerle kendilerini çok seven aile bireylerini fazlasıyla üzmüşlerdir.

Seniha'nın doğup büyüdüğü çevrenin Avrupaî tavırlar içerisinde olması, onun Avrupa hasretinin gelişmesindeki en büyük etkendir. Daha yapıtın başlarında, özellikle babası Servet Bey ile kendini belli eden Batı özentiliği bunun kanıtıdır. Ayrıca yakın ailesinin yanında halası Necibe Hanım gibi çevresindeki diğer kişilerin de Batılı tarzda yaşaması Seniha'yı kaçınılmaz olarak Avrupaî yaşamı tüm detaylarıyla benimsemesini sağlamıştır. Seniha'nın alaycılığı ve devamlı değişen bir kişiliği olması, onun duygusal ilişkilerinin yanı sıra (o dönemde memleketin aydın kesiminin birçoğunda peydahlanan) Doğu ve Batı kültürü arasında kalmışlık ikilemi içindeki kişiliği yüzünden de bunalım geçirdiğinin göstergesidir:

“Biraderinin küçük sırlarına pek yakından vakıf olan Seniha ise, babası böyle söylerken çapkın bir tebessümle bıyık altından gülerdi; zaten bu alaycı genç kız için

etrafındakilerin hangi hareketi ve hangi sözü gülünç değildir!(...) İçi de tıpkı dışı gibiydi; tıpkı gözlerinin rengine benzeyen bir ruhu vardı, kâh ihtilaçlı, kederli, bulanık ve fena, kâh berrak, rakit ve ekseriya bir havaî fişek gibi şenlikli idi. Fakat bu küçük, şeytan mevcudiyetinin hiç değişmeyen bir hususiyeti vardır ki, o da alaycılığı ve şuhluğudur.” (Karaosmanoğlu, 16-17)

Her şeyden daha çok sevdiği Seniha'nın şımartılmasında başta gelen kişi ise dedesi Naim Efendi'dir. Seniha'nın bitmek bilmeyen istekleri, maymun iştahlılığı ve dönemine göre müsrif yaşam tarzı, öncelikle dedesi yüzünden kaynaklanmıştır. Dede Naim Efendi, her ne kadar ülkenin geri kalmışlığının önünün, devletin Batı'yı örnek almaya devam etmesiyle alınabileceğini düşünen yenilikçi bir tavrı olsa da gelenek ve göreneklerine bağlı biridir. Kendisini bildi bileli uymaya çalıştığı Doğu kültürüyle beslenmiş Türk toplumunun ahlâk yapısına uygun hareket etmeyi gerekli bulan dede Naim Efendi, bir gün Faik ile Seniha için çıkan dedikodulardan dolayı Faik'in babasıyla konuşmaya gitmiştir. Bunu öğrenen Seniha için (kendisine göre son derece çağ dışı ve gerici olan) bu tutum, bardağı taşıran son damla olmuş, kimlik değişiminin herkes tarafından çok net fark edileceği Avrupa'ya gidişini tetiklemiştir.

Her köşesinden nefret ettiği konaktan arada çıkıp gitmeleri, Seniha'nın kimlik arayışını gösteren bir diğer olgudur. En sonunda sessiz sedasız kaçtığı yer olan Avrupa'da başta güzel bir hayat yaşasa da sonunda Seniha için başta ekonomik olmak üzere birtakım sıkıntılar su yüzüne çıkmaya başlamıştır. Her ne kadar Seniha'ya dargın olsa da, Naim Efendi'nin kıyamayıp ona para göndermesi sayesinde Seniha'nın Avrupa'da kalış süresi uzamıştır. Bir gün İstanbul'a “*kırkını geçmiş, basit, sathî bir sefaret memuru*” (Karaosmanoğlu, 154) olan Nedim Efendi ile dönmesi, onun evlilik ölçütleri arasında kişilikten ziyade zenginliğin bulunmasının göstergesidir:

“Canlı şeylerin hiçbirini sevmez. Ne insan, ne köpek, ne kedi, ne civciv. Sevdiği şeyler hep kumaş, taş, boya, rahat ve muntazam odalar, araba, kundura ve çoraptır. Bütün bunları kendisine temin eden adam nazarında bir ilâh kesilir; zira bu adam bütün taptığı putları avcunun içine getiren harikulade bir mahluktur. Şimdi bunlardan bir tanesini bulmuş... Varacağı adam çok zenginmiş, öyle mi?..” (Karaosmanoğlu, 189)

Kendini bildi bileli zengin koca isteği içerisinde olan Seniha’yı nikâha gelmeyerek ortada bırakan Nedim Efendi yüzünden Seniha *“(..)* bu sefer tamam can alacak yerinden, hulyalarının, hesaplarının, tasavvurlarının merkezinden, gurur ve nefsayetinden” (Karaosmanoğlu, 198) yaralanmıştır. Zaten İstanbul’a ilk döndüğünde hem fiziksel olarak değişmiş, hem de iyice yapmacık tavırlar elde etmiştir. Nikâhta terk edilmesi de eklenince Seniha, kimlik bunalımının en üst safhasını yaşamaya başlamıştır.

Handan’ın kimlik bunalımı yaşamasındaki en büyük etkenlerden biri de yakın çevresinde en yakın iletişimi kurduğu Neriman ile olan ilişkisidir. Küçüklükten beri irlikte büyüyen bu iki figür, ailevî bağlar dışında güçlü bir arkadaşlık da kurmuşlardır. Fakat Handan’ın Neriman’a göre daha baskın bir yapısı olması, zaten yaşça da genç olan Neriman’ı küçük kardeş konumuna getirmiş, Handan’ın ona karşı olan sorumluluklarını arttırmıştır.

Çok mutlu bir evlilik yaşayan Neriman ile Refik Cemal’in Handan’ın hastalığı yüzünden aralarının açılması ve iyileşme sürecinde Refik Cemal ile Handan’ın birlikte Avrupa’ya gitmesi, Refik Cemal ve Handan’ı birbirine yaklaştırmış, Handan’ın bunalımındaki suçluluk duygusunun oluşumunu hazırlamıştır. Hüsnü Paşa ile evliliğinde Handan istediği ilgiyi ve sevgiyi bulamamış olmasından dolayı hafızasını tamamen kaybettiğinde Refik Cemal’in

Avrupa gibi gurbet hissini duyumsatan bir uzamda onun yakınında bulunan tek kişi olması, birbirlerine karşı filizlenen aşkın nedenleri arasındadır:

“(…) En az anladığım da Handan’ın sana bu tuhaf merbutiyeti. Mutlak zaten seni seviyordu. İradet, Hüsnü Paşa’ya bağı, Neriman’a muhabbeti bu aşkına bir duvar oluyordu. İradeti ile Hüsnü Paşa ve Neriman’ı hatırlamak kabiliyeti gidince kendini tamamen bu aşka terk etti.”(Adıvar, 210-211)

Bu aşkın sonunda hafızasını tekrar kazandığında, odak figür Handan, kardeşi gibi hissettiği Neriman’a karşı bir suç işlediğini düşünerek ağır bir bunalıma girmiştir. Her ne kadar Neriman kocasına *“(…) keşke sen Handan’ın kocası olaydın, birbirinize daha çok uyardınız.”* (Adıvar, 124) dese de Neriman’ın kocasına âşık olmak, evlilikleri arasına girmek Handan’ın vicdanına sığmamıştır:

“Ben artık zelil ve sefil bir günahkâr oldum. Ben artık tarihin en mel’un çehresi Yahuda’ya bir nazire oldum. Yahuda nasıl dünyanın pek muazzez bir simasını, efendisini birkaç dinar için sattıysa ben de dünyanın beni en çok sevmiş ruhunu, o ruhun hududu olmayan emniyetini, muhitini sattım, dünyada en çok sevdiği bir şeyin kalbini ondan çaldım. (...) Ben Neriman’ın kocasını sevdim. Kardeşimin kocasını sevdim!”
(Adıvar, 228)

Handan, başlangıçta toplumsal normlara uymaya çalışan yapısının yanında, Batılı anlamda aldığı eğitimi, Nazım gibi memleketin bağımsızlığını kazanmak için gerekirse anarşist biçimde eski dayatmaları yıkmak için uğraşan kişilerle beslemesi Handan’ı kısa süre de olsa ikilemde bırakmıştır. Ancak Handan toplumu ilerici bir yapıya taşımak için Batılı tarzda davranmak ve

çok okumak gerektiği konusunda çabuk karar vermiştir. Yine de Nazım gibi sert bir idealist gibi davranmayı başaramamış, memleket işlerinden elini ayağını çok yavaş da olsa çekmeye başlamış ve tarih, siyaset, toplum bilim gibi konularda sahip olduğu bilgileri doğru yerlerde vermekten uzaklaşmış; sonunda da kendini aşkla teselli etmeye çalışmıştır. Aşk konusunda da yaptığı (Hüsnü Paşa ve Refik Cemal gibi) yanlış seçimler yapmış, kimlik arayış süreci bambaşka acı boyutlarına taşınmıştır.

2.3 Bireyin Eğitim Durumuna Yönelik Nedenler

Yakın zamanlarda farklı ortamlarda büyüyen iki kadın figürün aldıkları eğitim, kişiliklerinin oluşmasında ve hayatlarının ilerleyen zamanlarında yaşayacakları kimlik bunalımının temelini atılmasında önemli role sahiptir. Doğrudan bir etkiye sahip olmasa da eğitsel farklılıklar, dolaylı olarak bu iki kadın figürün psikolojik çöküşlerindeki esas etmen olabilecek niteliktedir.

Seniha'nın her gün iç sıkıntısının arttığı konakta en çok vakit geçirdiği kişilerden biri mürebbiyesi Madam Kronski'dir. Ondan eğitim ve terbiye gören Seniha, Avrupa'yı da Madam Kronski'den sık sık dinlemiştir. Seniha'nın kimlik bunalımına zemin hazırlayan en önemli etkenlerden olan Avrupa hasretinin mürebbiyesi tarafından tetiklenmesi onu çıkmaz bir yola sokmuştur. *“Biraz Madam Kronski ile anlaşabiliyordu. Bu kadın, ona Avrupa'da sürülen yüksek hayatın bazı safahatına dair hikayeler anlatır ve hayalindeki âleme can verirdi.”* (Karaosmanoğlu, 28)

Seniha'nın aksine daha farklı bir eğitim alan Handan, kültür, sanat, edebiyat, müzik gibi alanlarda da Seniha'ya göre biraz daha bilgili ve ilgilidir. Bunun nedenleri arasında yetiştirilme tarzlarının, yetiştirildikleri kişilerin ve büyüdüğü ortamın farklılıkları gelmektedir.

Seniha'nın tersine Handan'ın "*kibar, zarif, zeki*" (Adıvar, 39) olması bu iki figür arasındaki kişilik farklılıklarının başında gelmektedir.

Garp ve şark eğitimiyle yoğrulmuş Handan, Seniha'ya göre daha bilinçlidir. Amacının, (en azından başlangıçta) Seniha'nınki gibi Avrupa'ya gidip gezip tozmak gibi boş bir amaç yerine, "*bütün Anadolu'da dolaşarak halkın ruhunu, dimağını uyandırmak için vaaz etmek*" (Adıvar, 60) olması bunu kanıtlar niteliktedir. Fakat her ne kadar Handan'ın eğitimi daha nitelikli de olsa, onu kimlik bunalımı yaşamamasından alıkoyamamış ve mürebbsi Nâzım'a karşı gelişen duyguları onun sonunu hazırlamıştır.

2.4 Bireyin Ekonomik Durumuna Yönelik Nedenler

Seniha ve Handan, aynı dönemlerde yazılmış yapıtların kahramanları olarak aynı toplumsal yapının içinde yaşadıklarını göstermektedir. Buna ek olarak başlarda iki figürün de zengin bir aile içinde büyümesi onları bu rahat yaşama alıştırmıştır. Özellikle Seniha, toplumun durumunu ve yoksulluğunu tam olarak anlayamamıştır. Bununla birlikte Seniha ve Handan, yaşamlarının ileriki dönemlerinde maddi sıkıntılar çekerek zaten değişen kimliklerinin daha da zarar görmesi açısından da benzerlik göstermektedirler.

Kiralık Konak yapıtının başında da açıklandığı gibi, İstanbul'da iki devir olmuştur ve bu devirlerin birbirlerinden tamamen farklı bir yapıda bulunduğu belirtilmiştir. İlk olarak *İstanbulin* devri yaşanmıştır. Bu devrin insanları düşünceli, ölçülü ve namuslu insanlardır: "*Osmanlılar hiçbir zaman bu İstanbulin devrindeki kadar zarif, temiz ve kibar*" (Karaosmanoğlu, 10) olamamışlardır. Ardından gelen Redingot devri ise tamamen yozlaşmış bir toplum yapısını beraberinde getirmiştir. Yanlış Batılılaşmanın en büyük etkeni olan bu

devirde büyümüş olan Seniha, konaktaki düzenin de bu çerçevede gelişmesinden dolayı şımarık ve lakayt bir kişiliğe sahip olmuştur:

“(...) Ne yaşayışın, ne düşünüşün, ne giyinişin üslubu kaldı; her şey gelenek dışına çıktı; her beyni tatsız ve soysuz Bir Arnuvo ve bir Rokoko merakı sardı; binalarımız, eşyalarımız, elbiselerimiz gibi ahlâkımız, terbiyemiz de rokokolaştı. Abdülmecit devrinin o ağır, zarif ve için için gelenekçi Osmanlılığından eser kalmadı.”(Karaosmanoğlu, 11)

Seniha savaş sonrası dönemde yaşamasına rağmen maymun iştahlıdır, fakat başlarda hissetmese de ülkenin durumunun kötü olmasından dolayı ekonomik sıkıntılar onun için de baş göstermeye başlamıştır; *“Seniha son mektuplarında biraz parasızlıktan şikayet etmeye başladı.(...) Mektupta: ‘Büyükbaba, aç kalmak üzereyim. İmdadına yetiş!’ diyordu.”* (Karaosmanoğlu, 138). Bu ekonomik sıkıntılar, Seniha’nın alışık olduğu bir durum olmadığından onun kimlik bunalımı yaşamasındaki etkenlerden biri konumuna gelmiştir.

Handan da Seniha gibi alafranga hayatın baskın olduğu bir ortamda büyümüştür. Toplumsal durumun iyi olmadığı, ekonomik olarak da çöküntüler yaşayan dönemin insanlarından tamamen farklı bir hayat sürmeleri Handan’ı ve ailesini buldukları gerçeklikten uzak bir konuma getirmiştir. Handan’ın en yakın dostu ve akrabası Neriman’ın toplumsal sorunlardan bihaber olması da bu durumu ve ülkenin yönetiminde dahi söz sahibi olabilecek büyüklerin uğrak yeri olan bir konak içinde bile toplumdaki kopuk biçimde yaşayan bazı kişilerin olduğunu kanıtlar niteliktedir:

“Kendi yeşil ve sakit yuvasının haricinde bir şey bilmek istemiyor. Anaları, büyük anaları gibi burada sakit yaşayıp ölürken etrafında bütün bir ırkın, bütün bir mülkün döküldüğünü, sefaletten, her türlü fena ve çaresiz deritten döküldüğünü duymuyor bile!”(Adivar, 27)

Toplumsal gerçeklikten uzak büyümesi Handan’ın bütün dikkatini ilişkilerine vermesini sağlamış, bu ilişkilerde yaşadığı olumsuzlukların kişiliğine normalden daha fazla bir etki göstermesine neden olmuştur.

Bolluk içerisinde, rahat bir çocukluk ve gençlik dönemi geçiren Handan’ın Hüsnü Paşa ile evlendikten sonra başlayan maddi sıkıntıları onun bunalımını hızlandırmıştır, çünkü sevmediği biriyle evlenmesi üstüne hiç alışık olmadığı bir konuma gelmiştir. Yüzüklerini, elmaslarını satmak zorunda kalmasının yanı sıra Hüsnü Paşa’nın maddi sıkıntıya girmesinin nedeninin *“müteaddit kadınların arzusu”* (Adivar, 133) olması da Handan’ı psikolojik olarak çöktürmüştür.

3. SONUÇ

Kiralık Konak ve *Handan* yapıtları Türk toplumunun Millî Mücadele ve sonrasındaki durumunu, yanlış Batılılaşmanın gerek Türk halkındaki ve aydın denebilecek kesimindeki yansımalarını Seniha ve Handan üzerinden anlatmaktadır. İki yapıtta da evlilik ve aşk ilişkileri, bunların dönemin kadın figürleri Seniha ve Handan üzerindeki olumsuzlukları ve yaşanan değişimlerin onları sürüklediği kimlik bunalımı işlenmiştir.

Seniha ve Handan zengin ailelere mensup, çeşitli mürebbi ve mürebbiyelerce eğitim almış, Batılı tarzda yetişmiş kadınlardır. İkisinin de ortak kaderi ise belirli etkenler yüzünden geçirdikleri kimlik değişimidir. Seniha'nın tamamen yozlaşmış, Doğu ve Batı kültürü arasında sıkışıp kalmış, tek tek bütün manevî değerlerini kaybetmeye başlamış ve bu durum karşısında ne yapacağını bilmeden çaresizce yaşamakta olan bireyleri içeren bir konakta yetişmiş olması, onu şımarık ve maymun iştahlı yapmıştır. Tek istediği zengin bir izdivaç ve kültürel anlamda kendini daha yakın bulduğu Avrupa'ya gitmektir. Handan ise daha bilinçli, daha terbiyeli ve ülkeye ait konuları daha fazla önemseyen bir kadın figürdür, fakat bu farklılıkları onların sonunun bir çöküşe gitmesini engelleyememiştir. Seniha'nın, kendisini deli gibi seven Hakkı Celis gibi memleket için şehit olduğu haberini aldığı anda bile duygularını belli edemeyecek noktaya gelmiş bir duyarsızlığa ve boşvermişliğe ulaşabilmesi, Handan'ınsa onca bilgisi, eğitimi ve ülkesi için yapmak istediği idealist düşüncesi varken, hiçbir işe yaramayan boş bir saksıya dönüşmesi, iki figürün de kendilerini keşfedebilmek ve kimlik arayışlarını sonlandırmak için gerçekleştirdikleri *kaçışların*, hiçbir işe yaramadığını göstermektedir.

Duygusal ilişkilerin yapıtlarda önemli bir role sahip olması, Seniha ve Handan'ın yaşam çizgilerini belirlemiştir. Seniha'nın aşkı zamanla kazanılan bir "oyun" sanması, yapıtın ilerleyen bölümlerinde de refah düzeyini devam ettirebilecek ya da yükseğe çıkmasını

sağlayacak bir koca istemesi, onun değerlerini kaybetmekte olan kimliğini daha da yozlaştırmıştır. Handan ise ilişkilerine daha duygusal yaklaşmış, bu yüzden her aşk ilişkisinden kalbinde ağır yaralar oluşturarak çıkmıştır. Hayata ve aşka bakış açıları aynı olmasa da, duygusal ilişkileri iki figürün de kimlik bunalımlarının en etkili nedenidir. Hem kişilik, hem de iç çatışmalar yaşayan iki kadın figür, değişimlerini farklı boyutlarda yaşamışlardır. Seniha iç çatışmalarını sıklıkla dışa vurmuş, yakınındakilerin ve ailesinin, özellikle de dedesi Naim Efendi'nin üzülmeye neden olmuştur. Handan ise gerek Nazım ile yaşadığı hayal kırıklığını, gerekse Hüsnü Paşa ile geçirdiği mutsuz ve acı verici evliliğini içine atmıştır. Bu içe atışlar ise onun beyin kanaması geçirmesine ve bilinç kaybı yaşamasına neden olmuştur. Sonunda Refik Cemal'e karşı olan hislerini saklayamaması ise onu Neriman'a karşı alıkoyulamayan bir vicdan azabı çekmesiyle sonuç bulmuştur.

Seniha'nın kimlik değişimi onu daha umursamaz, lakayt ve yozlaşmış bir kişiliğe sürüklerken, Handan'ın kimlik değişimi onu ebedî mutsuzluğa sürüklemiştir. Benzer nedenlerle aynı kaderi paylaşan iki figürün sonu iki farklı yola ayrılmıştır; Seniha sahteliğine sahtelik katmış, Handan ise ölüme kadar itilmiştir.

4. KAYNAKÇA

- Adıvar, Halide Edip. Handan. 8. Basım: Can Yayınları, 2007.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. Kıralık Konak. 45. Basım: İletişim Yayınları, 2011.
- <http://www.edebiyatname.com/index.php/bati-etkisindeki-tuerk-edebiyati/36-milli-edebiyat-doenemi-tuerk-edebiyati/148-milli-edebiyat-doenemi-tuerk-edebiyati>
- <http://www.e-psikiyatri.com/Genclikte-Kimlik-Bunalimi-22293>
- http://www.sabah.com.tr/Ekler/Cumartesi/Yazarlar/bsemerci/2009/12/26/kimlik_bunalimi_ve_kimlik_karmasasi